

En hvid Steen

Den fjerde fortælling i novellesamlingen

Smaafolk

af

Carit Etlar

Gyldendalske Boghandels Forlag 1879

Mellem Odense og Middelfart gik Landeveien i gamle Dage gennem en bakket og frugtbar Egn, som i Vissenbjerg Sogn blev til en mørk Skov af gamle Ege og Bøgetræer, der lukkede med deres Kroner over Veien, saa tæt og sammenfiltret, Green over Green, Blad over Blad, at den Reisende, selv ved højlys Dag, befandt sig i vedvarende Skumring derinde. Raadyrene sprang om mellem Bregner og Hindbærbuske, Ræven luskede hen under Blaabærrisene og Solsorten slog fra de mørkeste Træklynger.

En enkelt Solstraale fandt ved Middagstid for et Øjeblik en lille Aabning i Løvet, som tillod den at kaste et skarpt og sitrende Skær ned paa det lysegrønne Mos, der glimrede og funkledede i det varme Lys, saa forsvandt den igjen, og alt blev skummelt og mørkt som før.

Hele Eggen, men da især Skoven, var ilde berygtet. Ved Nattetid holdt Ingen af at drage ned over Vissenbjerg Gyde, de Veifarende ventede til det blev Dag og droge saa helst i størst muligt Selskab gennem Skoven. Der gik mange Historier om Mord og Overfald og Plyndring, som havde fundet Sted derinde; – vare disse Historier sande eller overdrevne? hvem kunde sige det, men de fortaltes alle vegne, og saa troede Folk dem tilsidst.

Paa et Sted slyngede Landeveien sig ind mellem to Banker; i hver af dem hed det sig, at Stimænd havde dannet en Hule, hvor de laa og ventede paa Reisende. For at Ingen skulde undgaa dem, havde de nede over Veien trukket en Snor, som bevægede en Klokke inde i Hulerne, saasnart Nogen kom forbi.

Et andet Sted dannede Skoven en Lysning, der viste en dyb Sump, hvor det brune Vand sivede frem mellem Tuer af Skavgræs og Rørbuske. En høi og skaldet Skrænt gik lige ned til Sumpen. Ogsaa den havde sin Historie, som enhver i Eggen kunde fortælle. Det hed sig nemlig, at da de Vissenbjerg Mænd, engang toge Mod til sig og gjennemsogte Skoven, for at blive fri for det Uvæsen derinde, fangede de en gammel Røverkvinde, som de satte i en Pigtønde og rullede ned over Skrænten.

Henimod Landsbyen Skalbberg blev Skoven tyndere. Træerne svandt ind til Buske og Landet kom tilsyne i store og opdyrkede Marker, en Mængde Smaahuse og Bøndergaarde laa spredte hist og her, den største og smukkeste af disse tilhørte Terkel Dam. Han eiede ogsaa en stor Part af Vissenbjerg Skov og havde meget Kvæg gaaende derinde, som blev vogtet af en ung Pige ved Navn Karen.

Det var en lille og ubetydelig Person, mager og daarlig at se til, haltede ogsaa lidt paa den ene Fod, saa hun ikke nød synderlig Anseelse blandt sine Lige. Naar de andre Piger om Aftenen havde drevet Kreaturerne i Flok og kom sammen for at synge deres Viser, holdt Karen sig gjerne tilbage fra deres Kreds, talte sjældent og gav sig ikke videre af med Nogen. Ingen lagde Mærke til hende, naar hun kom, ikke heller savnede de hende, naar hun gik igjen. Af og til, i de smukke Sommeraftener, lød en blød og sørgende Sang dybt inde fra Skoven, saa tav de Andre et Øjeblik og lyttede.

"Det er halte Karen, som synger", sagde En, og Samtalen begyndte igjen.

Selv meente Karen, at hun stod langt tilbage for alle Andre, hun forlangte ikke meget og kunde nøies med saa lidt, sørgmodig var hun altid og der var Ingen, som nogensinde havde seet hende le.

"Det kom fra den Dag, hun faldt ned over Skrænten og slog sin Fod", paastod Bedstemoderen, "saa tog Vorherre hendes glade Sind med det samme".

Men Karen rystede paa Hovedet, Tavshed og Frygtsomhed var nu engang hendes Natur, derfor holdt hun mest af at være alene.

"Saa er der Ingen, der gjør Nar af mig", sagde hun.

Hvad nu hendes Legemsfeil angik, vidste hun ogsaa at finde Trøst for den.

"Der er da Nogen, som har Gavn deraf", sagde hun, "for nu kan jeg ikke jage og drive afsted med Dyrene saa hurtigt som før, det se de gjerne".

Havde hun da fundet sig et ensomt Sted inde i Skoven, sad hun der i hele Timer og stirrede frem for sig i dybe Tanker, uden egentlig selv ret at vide, hvorom disse Tanker dreiede sig, eller ogsaa lagde hun sig tilbage i Græsset, med Hænderne under Hovedet og saae Bladene danse og vifte i Vinden, og Myggene summe og Svalen kvidre og kredse i den blaa Luft, og fandt da hele Verden stor og rig og uendelig smuk. Af og til listede hun sig ogsaa nedad mod Landeveien, krøb bag en Busk og saae de Fornemme komme kjørende forbi, uden at det faldt hende ind, at anstille nogen som helst Sammenligning mellem deres Lykke og den, der var bleven hende tildeel.

Da hun blev ældre, fik hun Præsten til at læse med sig i Vintermaanederne og glædede sig, naar han roste hendes Flid. Det var, som om hun higede mod et eller andet ukjendt Maal, hvilket, vidste Ingen. Engang stod hun tavs, med nedslagne Øine og hørte paa ham, saa hviskede hun smilende:

"Der skal mere til endnu, meget mere".

"Hvad vil det sige?" spurgte den gamle Mand.

Men hun nikkede blot, neiede dybt og skyndte sig ud med Bogen. Præsten rystede paa Hovedet, han forstod hende ikke, anede ikke den store Hemmelighed, som hun havde baaret paa i det sidste Aar, den, hun ogsaa troede saa godt bevaret, selv da alle hendes Bekjendte hviskede i Smug derom.

Karen holdt af den rige Gaardmands Søn i Stedet hvor hun tjente. – Hun, den fattigste, den ringeste af det hele Tyende, en stakkels Vanskabning, der ikke kunde gaa lige, havde vovet at hæve sine Øine til en Karl som Ebbe, der kunde faae, hvem han pegede paa, – hvilken uhørt Dristighed, hvilket Vanvid!

Om Foraaret bragte hun ham de første Blomster, der kom frem over Sneen, i Jordbærtiden stod der altid en Skaal foran hans Tallerken; Ebbe spiste dem, de Andre lo, og Karen sagde ingenting.

En Dag, da hun satte Skaalen hen paa Bordet til ham, og gik igjen, smilede Terkel og strøg sig med Hænderne op og ned ad sine gule Hjorteskindsbuxer, mens han saae over Skuldren og sagde:

"Nu kan der snart blive et Par af jer To. Hvad mener Du derom, min Søn?"

Ebbe lo. "Hun er trofast og ilfærdig til sin Gjerning, den lille Tøs, men hun halter jo".

Saa blev der ikke talt mere om den Sag.

Det Aar var der megen Ufred i Skoven, flere Veifarende bleve udplyndrede, og der gik Tale om en Hestepranger, som førte en stor Sum Penge med sig og som Ingen havde seet eller hørt noget til fra det Øieblik, han drog ind i Vissenbjerg Gyde. Hans Frænder lod forhøre allevegne, skikkede ogsaa Folk ud for at gjennemsøge Skoven, ligemeget hjalp det, Hesteprangeren fandt de ikke siden.

En Dag kom der en enlig Rytter nedad Huulveien, som løb ind mellem de to berygtede Høie. Karen laa i Busken, noget borte, hun hørte Klokken klinge og saae strax efter tre Mænd med tykke Knipler i Hænderne kaste sig over Rytteren og drage ham ned af Hesten. I sin Rædsel løb hun op til Byen og fortalte, hvad hun havde seet. Der blev Larm. Fogden samlede alle Byens haandfaste Karle og ilede ned til Gyden. Her fik de fat paa to Mænd, som netop havde jordet den dræbte Rytter inde mellem Buskene, og vare ilav med at kaste Hul til hans Hest. Det var to af de hvervede Karle, der hørte til Krigsfolket og som længe havde gaaet og voldt Ufred og Splid overalt hvor de viste sig i Sognet. Den tredie Røver saae man ikke noget til.

Saa tog Fogden Karen i Forhør; hun stod og rystede og knugede Hænderne sammen om

Folderne af sin Kjole, medens han spurgte hende ud, og formanede hende i Guds og Jesu Navn til at tale Sandhed og kjønt sige alt hvad hun vidste.

Hun vidste da ikke mere end det, hun allerede havde fortalt.

"Du er sikker paa, at der kom tre Mand op fra Kulen?"

Ja, det var hun.

"Og Du laa med dit Kvæg foran Skoven?"

"Lige fra den tidlige Morgenstund".

"Saa nævn mig alle dem, der imidlertid kom forbi Dig og gik ned ad Gyden til".

Det gjorde hun. Men længere inde havde hun seet en gammel Aftægtsmand, der gik og samlede Brænde, han maatte ogsaa frem og nævne dem, som vare komne forbi ham. Alle disse bleve da kaldte op til Fogden, han gik med Pigen fra Mand til Mand, stod lidt stille foran enhver og spurgte:

"Var det ham, Du saae dernede?"

Karen rystede paa Hovedet til ethvert Spørgsmaal. Tilsidst standsede de foran hendes egen Huusbond, rige Terkel Dam; ham havde Brændesamleren ogsaa nævnet blandt dem, der gik tilskovs, og han var da bleven kaldt op tilligemed alle de Andre.

Terkel stod og klaprede med Laaget paa sin Pibe, da Fogden kom hen til ham.

"Se nu ret paa mig, om Du kan kjende mig", sagde han og lo. Men Karen rystede igjen paa Hovedet, og saa kunde der ikke gjøres videre ved den Sag.

De to hvervede Karle bleve derefter dømt og kjørte til den høie Banke, der ligger lidt bagved Kirken, for at rettes. Den Morgen de førte dem gennem Byen, drev Karen sine Kreaturer i Fold, og stod ved Gjærdet mellem de Andre og saae ud efter de to Syndere, som sad i et Knippe Halm paa Rakkerens Kærre.

Da tog den ene Røver en stor, hvid Steen og kylede den hen mod Gaarden, mens han raabte saa høit, at Alle kunde høre hans Ord:

"Det skal være til Minde,
At naar min hvide Steen bliver sort,
Skal dén faae Helsot og tæres bort,
Som griner af os derinde."

Da han lidt efter kom op paa Høien og laa med den blottede Hals paa Blokken under Steilen, lo han og raabte til Mestermannen:

"Slaa varlig med dit Sværd, Du Skidtkarl! at Du sætter ingen Skaar i det, Du kommer vist til at bruge det en Gang endnu, for det Mord i Vissenbjerg Gyde".

"Naar vil det ske?" spurgte Dommeren.

„Naar den lille Tøs ved Gjærdet ikke mere er ræd for at sige, hvad hun veed".

Dommen blev da fuldbyrdet og Folk talte længe om den Sag, men Ingen var istand til at udtyde, hvad Synderen egentlig meente, da han kastede den hvide Steen op mod Terkels Port.

Næste Mikkelsdag blev Karen sagt op af Gaardmanden. Der gik saa megen Snak om hende, og Folk lagde hende tillast, at hun havde villet volde Andre i Fortræd ved falskeligt at nævne tre Ugjerningsmænd, medens der i Virkeligheden dog kun havde været to.

Den Flyttedagsaften, hun skulde afsted, stod hun og græd udenfor Gaarden med sin lille Bylt Klæder under Armen.

Ebbe gik ud og gav hende et Stykke Vadmel.

"Det skal Du have for tro Tjeneste", sagde han.

"Maa jeg kysse din Haand til Tak", bad hun.

"Hvor har Du nu tænkt at tage hen?"

"Det veed jeg ikke, det kan ogsaa være ligemeget, jeg finder nok en Drift Kvæg at vogte og en Skov at gjemme mig i, naar jeg ikke længer maa være her".

"Hvorfor vil Du saa gjerne være her?"

"For at se paa Dig", svarede hun, uden at hæve sine Øine op til ham.

"Du har været Dig selv værst", ytrede han, "mens Du taledede saa løgnagtig for Dommeren. Du nævnede tre, og der var da kun to."

Karen tav lidt og saae vist paa Ebbe, før hun hviskede: "Jeg skal sige Dig, hvordan det gik til. – Jeg kunde jo ikke nævne den tredie: Det var din egen Fader".

Gaardmandssønnen blev ligbleg. "Lad os saa gaa ind i Stuen igjen", sagde han og tog Karen ved Haanden.

Det var lidt før Nadvertid, Folkene vare endnu ikke komne ind og Terkel sad alene i Stuen. Han skottede hen til Sønnen og spurgte, hvorfor de kom to ind ad Døren.

"Der er skeet Nyt i Gaarden i dag", sagde Ebbe, "jeg er forlovet med Karen".

"Saa bliver der to til at flytte herfra", sagde Terkel, "for jeg vil ikke have Jer boende hos mig".

"Kanske dog, naar Du betænker Dig, og hører, at det er hendes Skyld, Du faaer Lov til at sidde herinde".

"Hvordan det?"

"Hun saae, hvem den tredie af de Ugjerningsmænd var nede i Vissenbjerg Gyde, men vilde ikke nævne hans Navn".

Terkel foer sammen og faldt over mod Væggen som slaet af Lynet; lidt efter reiste han sig og sagde:

"Lad det ske som Du vil, nu kan Du tage Gaarden og føre Regimentet herefter, det duer ikke vi ere to om det".

Fra den Aften lod Terkel de Unge om Gaardens Drift og tog sig intet andet for end at passe Smaakreaturene. Hver Dag gik han ud og lagde Mærke til den hvide Steen foran Porten, men han vovede aldrig at flytte den.

"Jeg synes, den bliver saa sort, saa sort", sagde han og saae sig om og vaskede Støvet og Regnens Taarer af den. Men hver Aften ved Sengetid tog Karen Psalmebogen og sad og læste et Stykke for ham.

Næste Sommer, da Sognefolkene gik fra Gaard til Gaard og bade om lidt Messing og Kobber til den ny Klokke, kom de ogsaa ind til Terkel. Han stod og betænkte sig.

"Hvorfor skal I tigge ved hvert Huus?" sagde han. "Jeg giver det hele".

Saa gik han ind i sin Stue og kom igjen med en stor Sum rede Penge, de skulde være til Klokken.

De takkede og udbrød i Lovtaler over ham, men Terkel vendte sig om for at se, om Karen ogsaa lagde Mærke til, hvad han havde gjort.

Foran Sognefolkene gik fire Fattigbørn i hvide Skjorter og sang et Vers ved Indgangen til hver Gaard, men ved Terkels Gaard sang de hele Psalmen tilende. Han var selv dybt bevæget over sin Gavmildhed, men lagde dog Mærke til, at de sang den hele Psalme for ham:

"Min Nabo gav de kun et Vers, men jeg fik fire. – Det var ogsaa en farlig Mængde Penge, jeg spenderede paa den Klokke".

Karen stod med hans Haand i sin, hun kyssede den og sagde:

"Fatter! Fatter! jeg troer, at Vorherre har hørt, hvad jeg saa mindelig bad ham om. Nu er Du vist paa ret Vei".

"Vi maa skynde os at naae den", sagde han, "Du har hjulpen mig saa vel".

Den Aften fyldte hun hele Huset med Sang, og da de klædte sig af og slukkede Lyset, tog Ebbe hendes Haand og sagde:

"Jeg veed ikke, hvordan det kan være, der er skeet saa stor en Forandring med Dig. Jeg synes, Du er saa kjøn, som jeg aldrig har seet Dig før".

"Men jeg halter dog", svarede hun.

Saa gik Tiden som den vilde, der kom gode og onde Aar. Karen gjorde sin Gjerning og blev til Velsignelse for Alle. Hun var en god, from og retsindet Huusmoder, som hjalp Naboerne, dealte med de Fattige og gik hver Helligdag op i Vissenbjerg Kirke, hvordan saa Veiret var.

"Det er et Huus, hvori Vorherre haver sin Velbehagelighed", forsikrede Præsten, og alle de Andre meente det samme.

Terkel gik bestandig og saae til den hvide Steen, og naar han troede, at Ingen lagde Mærke til ham, gned han den af med stor Omhu. Men han svandt dog hen; den fede Mand blev mager, hans Bryst sank sammen og det kostede ham tilsidst Møie, at gaa op ad Trappen paa Loftet.

En Aften kom han fornøiet hjem og sagde:

"Idag har de faaet den nye Klokke hængt op ovre i Kirken, hvergang den nu ringer, saa ringer den op til Vorherre for mig".

Ved Foraarstid lagde han sig tilsengs og stod ikke op mere. Da Bladene begyndte at gulnes og falde, hviskede han sørgmodig hen for sig:

"Nu har jeg ligget og seet op paa Svalerne en heel Sommer tilende, jeg reiser mig vift aldrig mere".

Karen pleiede ham og forlod kun sjelden hans Leie.

En Aften, da hun kom ind med hans Havresuppe, laa han og gispede efter Veiret og det kostede ham stor Umage at tale.

"Nu bliver den hvide Steen vist snart sort derude", mumlede han og dreiede Tommelfingrene omkring hinanden.

Karen bøiede sig over mod ham, talte mildt og længe, men Ingen kunde høre, hvad hun sagde.

Først rystede han paa Hovedet, dernæst lukkede han sine Øine, og svarede ikke, saa fik hun ham til at folde Hænderne, medens hun sagte og ensformig sang en Psalme, som han holdt meget af at høre. Da brast hun pludselig i Graad, slyngede sine Arme om hans Hals og hviskede:

"Maa det saa være? siig ja, siig dog ja!"

Han rystede paa Hovedet, men hun bad igjen, inderligere, bønligere, hun knælede ned foran Sengen, og vilde ikke slippe hans Haand.

"Der skal ikke tales mere om den Sag", ytrede han heftig. "Jeg har engang sagt nei, og saadan maa det være".

Hun sad og saae hen for sig med sænket Hoved og dybt bedrøvet. Ude i Gaarden peb Blæsten, Bladene faldt af Træerne og hvirvlede om i store Flokke. Terkel saae op. Karen havde sat sig ved Hovedgærdet af hans Seng med Psalmebogen i de foldede Hænder.

"Tal lidt til mig", hviskede han. "Du sidder der saa tvær og siger intet".

"I vil jo ikke høre efter hvad jeg siger".

"Jo vist vil jeg, vist vil jeg, men Du forlanger hvad der ikke kan ske. Hvad kommer det Folk ved, hvordan det gik til nede i den Vissenbjerg Gyde? – Jeg skal skrifte min Synd, før Vorherre kan tilgive mig, men saa mister jeg jo hele min Anseelse og Hæder i Sognet. Hvad vil Folk sige, naar jeg kommer op igjen og ud imellem dem? – For jeg kan da leve en Stund endnu, skulde jeg mene".

Hun svarede ikke, Taarerne trillede ned ad hendes Kinder.

"Er Du vred?" spurgte han lidt efter. "Tal til mig, jeg kan ikke lide, Du sidder og tier stille".

"Maa det saa være?" gjentog hun, "i Vorherre Jesu Christi Navn, lad dog det Gode faae Fremgang her".

Han tøvede længe med at svare, for han lagde sin famlende Haand paa hendes bøiede Hoved, slog Øinene op og sagde:

"Det skal ske, som Du vil, – saa maa det da være".

Hun udstødte et jublende Skrig, løb ud og sagde, at der strax skulde skikkes Bud op til Præsten, men hun vilde selv følge med Vognen og hente ham.

Det blev Aften og det blev silde og mørkt, før de kom tilbage. Ebbe stod oppe paa Volden over Bagerovnen og saae efter dem. Inde i Stuen havde de tændt tre store Lys foran Terkels Seng. Han laa endnu og dreiede Tommelfingrene og lod til at tale med sig selv, uden at give Agt paa nogen omkring sig. Af og til slog han Øinene iveiret, saae sig om og hviskede:

"Der stal skikkes Bud op til Kirken, – de skal give sig til at ringe med den ny Klokke, – med min Klokke. Hør, – nu ringer den op til Vorherre for mig, – det kan han mærke, – det er for mig, – for mig alene den ringer, for jeg har bekostet den. – Kommer hun ikke snart med Manden?"

Saa var det lidt før Sengetid, at Hundene begyndte at gø og Vognen kørte frem i Gaarden.

Karen fulgte med Præsten ind til Terkel.

Ebbe vilde ogsaa gaa med, men hun skød ham lempelig tilside og slog Slaaen for Døren.

Hvad der foregik ved Sygesengen fik aldrig noget Menneske at vide. Folkene kunde skjelne en langsom og alvorlig Stemme, og en anden, som af og til svarede, ydmygt og bønligt, – de hørte en klynkende Røst og en hulkende Graad. Derefter blev det roligt og stille, og der gik lang Tid hen, som om alt var uddøet derinde, – Døden var ogsaa tilstede.

"Hvordan har han det nu?" spurgte Ebbe, da Karen lidt efter Midnat aabnede Døren og lyste Præsten ud.

"Nu har han det det bedste, han har havt det længe", svarede Præsten, "for nu er han død og sovet hen i Guds Navn. Der ligger en stor Synder derinde, men den, der har villet ham bedst og vaaget og bedet og frelst en Sjæl fra dens Veis Vildfarelse, det er Karen, din fromme Hustru, derfor skal hun ogsaa være velsignet for Gud og Mennesker".

Den Steen udenfor Terkels Gaard laa der i lang Tid, og hvert Foraar til Pinse kalkede de den og sørgede for, at den altid var hvid og fri for Pletter.

----- 0000000 -----